ధర్మకపిచోపాఖ్యానము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

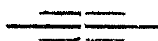
హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

జనకుఁడు—మిథిలానగరపురాజు.

ధర్మకవచుఁడు— జనకమహారాజు కొంతకాలము రాజప్రతినిధిగా నేర్పఱిచిన ప్రభువు.

యుగంధరుఁడు—మిథిలానగరములోని యొకరాజపుత్రుఁడు.

సుమిత్రుఁడు—మదనదాసుని చెలికాఁడు.

వీరవర్మ—పద్మావతియొక్క తోడఁబుట్టినవాఁడు.

బ్రహ్మానందస్వామి—యతివేషముతో నున్నప్పటి రాజుపేరు.

స్త్రీలు

దయామతి—మదనదాసునితోఁడబుట్టినపడుచు.

మనోరంజని—మదనదాసునిప్రియురాలు.

పద్మావతి—ధర్మకవచునిభార్య.

ధర్మకవచోపాఖ్యానము

మిథిలానగరమును పూర్వకాలమునందు జనకుఁ డనుమహా
రాజు పాలించు చుండెను. అతఁ డతిశాంతాత్ముఁ డయినందునఁ దన
ప్రజలు రాజశాసనములను మీఱి నడిచినప్పుడుసహితము వారిని
శిక్షింపనొల్లకుండెను. తనభార్యకాని స్త్రీతో సంసారము చేయుపురు
షుని శిరశ్ఛేదము చేయవలయు నని యాదేశమునం దొకరాజశాస
నము కలదుగాని రాజు దాని ననాదరము చేసి యట్టినేరము చేసిన
వారిని శిక్షింపక యుపేక్షించుచు వచ్చుటచేత జనులట్టిశాసన మున్న
మాటనే మఱచి యథేష్టముగా విహరింపఁ జొచ్చిరి. అందుచేత జను
లనేకులు తమకూఁతు లిల్లువిడిచి బ్రహ్మచారులవెంట లేచిపోయి నిర్భ
యముగా వారితో స్వైరవృత్తిని విహరించుచున్నారని రాజుతో
మొఱ్ఱపెట్టుకొనిరి. తనయతిదయాళుత్వమువలన నైనయుపేక్షచేత
జనుల కిట్టియనర్థము మూడుచున్నదని తెలిసికొని రాజు మనస్సులో
ఖేదపడి ఇంతవఱకును తనకరుణాళుత్వముచేత జనరంజకుఁ డయి
దొడ్డవాఁ డనిపించుకొనుచున్నతా నిప్పు డాకస్మికముగా నిర్దయత్వ
మును బూని యవివేకు లయినకాముకులను మరణశిక్షల పాలుచేసి
క్రూరుఁ డనిపించుకొన నిష్టములేనివాఁ డయి, కొంతకాలము తాను
రాజధానిని విడిచి దేశాంతరసంచారము చేయుచుఁ దాను లేనికాల
ములో రాజకార్యములను నిర్వహించుటకు మంత్రులలో నొకనిని
దనకుఁ బ్రతినిధిగా నేర్పఱిచి యాతనిచేత నిర్దాక్షిణ్యముతో కామ
చోదితులయి పూర్వోక్తశాసనమును మీఱినపడుచుకాముకులను
శిక్షింపఁజేయవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. కాఁబట్టి రాజాకాల

ములో ధర్మవర్తనముచేతను కర్మనిష్ఠతచేతను మిథిలానగరమునందు మహర్షి యని ప్రసిద్ధిగన్న ధర్మకవచుని దనకు మాఱుగా ధర్మాధికారమునందు నియోగింపఁ దలఁచుకొని తనయుద్దేశమును ప్రధానమంత్రి యైన యుగంధరునికిఁ దెలుపఁగా నతఁడు "ఇట్టిరాజానుగ్రహమునకు గౌరవమునకును నర్హుఁ డైనవాఁ డీమిథిలానగరములో నెవ్వఁ డైననున్నపక్షమున ధర్మకవచుఁ డొకఁడే యనుటకు సందేహము లేదు" అని పలికెను. అంతట రాజు తనయాత్రికాలములో రాజ్యపాలనము చేయుటకయి ధర్మకవచుని నియమించి తానొంటిగా పాదచారియై కాశీయాత్ర పోయెద నని బయలుదేఱి మిథిలానగరమును విడిచిపోయెను. అయినను రాజు కాశీయాత్ర మిషపెట్టిబయలుదేఱినను నిజముగాఁ బోవక తరువాత రహస్యముగా మరల మిథిలానగరమునందుఁ బ్రవేశించి పయికి మహర్షివలెఁ గనఁబడుచున్న ధర్మకవచునివర్తనమును గొంతకాలము పరీక్షించవలె నని సన్యాసివేషముతోఁ బ్రచ్ఛన్నుఁ డయి తిరుగు చుండెను.

ధర్మకవచుఁ డిట్లు క్రొత్త రాజ్యాధికారమును బూనిన కొన్నిదినములలోనే మదనదా సనెడియౌవనసంపన్నుఁ డొక్క సుందరయువతిని జననీజనకులయింటినుండి లేవఁదీసి తనయింటఁ బెట్టుకొనుట తటస్థించెను. ఈనేరమున కయి రాజభటులు మదనదాసుని బట్టుకొని నూతనరాజప్రతినిధిగారి సముఖమునకుఁ దీసికొనిరాఁగాఁ జిరకాలమునుండి యనాదరణ చేయఁబడి యున్న యాపురాతనశాసనమునుబట్టి యతఁ డామందభాగ్యుని చెఱసాలలోఁ బెట్టించి తల తీయించివేయుట కుత్తరవు చేసెను. ఇప్పుడీయపూర్వదండనమువలనఁ పట్టణమునం దంతటను గొప్పసంక్షోభము కలిగెను. ఎల్లవారును మదనదాసుని యీప్రథమదోషమును క్షమించుట యుక్తమని తలఁచి

యుండెను. అప్పుడు ప్రధానమంత్రియైన వృద్ధయుగంధరుఁడు సహితము జాలిపడినవాఁడయి మదనదాసుని ప్రాణరక్షణార్థము చెప్పఁదలఁచుకొని ధర్మకవచుని యొద్దకుఁ బోయి "అయ్యా! పడుచు నేరము చేసిన యీ భాగ్యహీనునికి సజ్జనాగ్రగణ్యుఁడయిన ముసలితండ్రి యొకఁడున్నాఁడు. పుత్రశోకమునఁ బరితపించుచున్న యీ వృద్ధుని జూచి యైనను మదనదాసుని యీ మొదటితప్పిదమును మన్నింపుఁడు' అని దీనముగా వేఁడుకొనెను. "ఒక్కరివిషయమున మనము ధర్మశాస్త్రమును మీఱినపక్షమున జనులు ధర్మమునం దాదరము లేనివారై నిర్భయముగా యథేచ్ఛావిహారమును మఱిగి చెడుదురు. కాఁబట్టి మన మపరాధులయెడల దయ తలఁచగూడదు. ఇతఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే" అని ధర్మకవచుఁడు ఖండితముగాఁ బలికి యాతని ప్రార్థన నంగీకరింప నిరాకరించెను.

మదనదాసుఁడు కారాగృహమునం దుంచఁబడినప్పుడు సుమిత్రుఁ డను మిత్రుఁ డాతని జూచుటకయి యచ్చటికిఁ బోఁగా నతఁడు "ఓ మిత్రరత్నమా! నాయం దనుగ్రహించి నీవు నాకొక్క యుపకారము చేయవలెను. ఈదినముననే యొకవిహారమునందు యోగినిగాఁ జేరఁ దలఁచుకొన్న నా చెల్లెలయిన దయామతి యొద్దకుఁ బోయి, ఆమెతో నిప్పటి నాదుర్దశను జెప్పి నానిమిత్తమయి యొకసారి శ్రమపడి ధర్మకవచుని సన్నిధికిఁ బోయి సోదరుని ప్రాణదానము చేయ నాతనిని వేఁడుకొమ్మని చెప్పుము. ఆమె పోయి వేఁడుకొన్నయెడల ప్రాణరక్షణము గలుగునని నన్నొకయాశ బాధించుచున్నది. ఇతరుల మనసున కెక్కునట్లుగా నేర్పుమాటలతో బోధించి యెటువంటి వారినైన లోఁబఱుచుకొనఁగల సామర్థ్య మామెయందున్నది. అంతేకాక యౌవనవతియైన కన్య పోయి కాళ్ళమీఁదఁబడి కన్నీరు కాలువలుగట్ట దీనముగా వేఁడు

కొన్నప్పుడేటువంటి రాతిగుండె గల కఠినపురుషునిహృదయమైనను నిమిషములో నీరుగా కరఁగకమానదు'' అని వేడుకొనెను.

మదనదాసునిచెల్లెలయినదయామతి యాదినమునందే మిథిలానగరమునందలి యొకవిహారముతో శిష్యురాలుగాఁ బ్రవేశించి, శిశూప్రాకాలమయినతరువాత గురూపదేశమును బొంది యోగిని యయి యాశ్రమస్వీకారము చేయవలెనన్నతలంపుతో నొకసన్యాసిని మఠముయొక్క విధులనుగూర్చి యడుగుచుండెను. ఇట్లడుగుచున్న సమయములో సుమిత్రుఁడామఠద్వారము చేరి బిగ్గరగా "ఈమఠములో నున్నవారికి తపోవిఘ్నము కలుగకుండునుగాక!'' అని కేకవేసెను. "ఎవరిదో మాట వినఁబడు చున్నది'' అనిదయామతిమఠములోనియోగినితోఁ జెప్పెను. "అది యెవ్వనిదో పురుషునిగొంతుక నీవావలికి పోయి యతఁ డేపనిమీఁద వచ్చెనో తెలిసికొని రా. పురుషునితో నీ విప్పుడు మాటాడవచ్చునుగాని నేను మాటాడరాదు. నావలెనే నీవును యోగినివిగా నభిషిక్తురాల వయినపిమ్మట మన మఠాధిపతిసమ్ముఖమునందుఁ దప్ప నీ వేపురుషునితోను మాటాడ గూడదు. ఆయనసన్నిధియందుసహితము మన మొకపురుషునితో మాటాడెడుపక్షమున మన మొగ మాతనికి కనఁబడనియ్యఁగూడదు. మొగము కనఁబడనిచ్చినపక్షమున మాటాడఁగూడదు'' అని యోగిని పలికెను. "యోగిను లయినమీ కింతకంటె నెక్కువ స్వాతంత్ర్యములు లేవా?'' అని దయామతి యడిగెను. "ఇఁక చాలవా?'' అని యోగిని యుత్తరమిచ్చెను. "చాలును. ఇంతకంటె నెక్కువస్వాతంత్ర్యములు కావలెనని నాకోరిక కాదు. ఇక్కడియోగినుల పవిత్రతను కాపాడుట కయి తగినన్నినిబంధన లుండుటయే నాయభిమతము;'' అని దయా

మతి పలుకు చుండఁగా నింతలో మరల వెలుపలినుండి పిలుపు వినఁబడెను. అప్పుడా యోగిని దయామతినిజూచి "సోదరీ! అతఁడు మరల పిలుచు చున్నాఁడు. నీవు పోయి పలుకుము" అని చెప్పెను. అంతట దయామతి గుమ్మమువద్దకుఁ బోయి తన్నుఁజూచి నమస్కరించిన సుమిత్రు నాశీర్వదించి, యిప్పుడు పిలిచినవా రెవ్వరని యడిగెను. అప్పుడు సుమిత్రుఁడామెను గౌరవముతో సమీపించి" ఓకన్యామణీ! నీకు మేలగునుగాక ! ఇక్కడకు క్రొత్తగా నాశ్రమస్వీకారమునిమిత్తము వచ్చినట్టియు మందభాగ్యుఁ డయినమదనదాసుని తోఁబుట్టువయినట్టియు దయామతి నొక్కసారి నాకంటికిఁ గనఁబఱచి పుణ్యము కట్టుకొనఁగలవా ?" అని వేఁడెను. "మదనదాసుఁడు మందభాగ్యుఁడా! అతని కేమితటస్థించినది ? నేనే దయామతిని, ఆతని చెల్లెలను." అని యామె విచారముతోఁబలికెను. "దయార్ద్రహృదయ వైనయోసుందరాంగీ ? నీసోదరుఁడు నీకు తనయాశీర్వచనములు చెప్పు మన్నాఁడు. అతఁ డిప్పుడు చెఱసాలలో నున్నాఁడు." అని యతఁడు చెప్పెను. "హా! నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అతని కాగతి యేలపట్టినది ?" అని యామె యడిగెను. అతఁ డొకకన్య నింటినుండి లేవదీసినందునఁ జెఱసాలలోఁ బెట్టఁబడినాఁ డని సుమిత్రుఁడు చెప్పెను. "ఆకన్య నా ప్రాణ మయినమనోరంజని కాదుగదా!" అని దయామతి వెచ్చ నూర్చెను. మనోరంజనియు దయామతియు దగ్గఱబంధువులు కాక పోయినను చిరకాల మొక్కపాఠశాలలోఁ జదువుకొన్న చిన్ననాఁటి చెలికత్తె లగుటచేత వారొండొరులను ప్రాణతుల్యులనుగా భావించుకొనుచుండిరి. మనోరంజనిమనస్సు తనయన్నగారిమీఁదతగిలియుండుట దయామతి యెఱిఁగిన దయినందున తన చెలికత్తెయొక్కప్రార్థనచేత నాతఁ డాయవివేక కార్యమున కొడఁబడి యుండు నని యామెయూహ

చేసెను. "మనోరంజనియే" అని సుమిత్రుఁడు చెప్పెను. "అయినపక్షమున నాయన్నగారాచిన్నదానిని వివాహమాడవచ్చును." అని దయామతి పలికెను. "నీయన్నగారాకన్నెను సంతోషపూర్వకముగా వివాహము చేసికొనుటకు సిద్ధముగానే యున్నాఁడు. కాని క్రొత్తరాజ ప్రతినిధి యంగీకరింపక యూయపరాధమునకయి నీసహోదరునికి మరణదండనమును విధించినాఁడు. నీవుపోయి నీదయనీయవాక్యముల చేతను ప్రార్థనలచేతను ధర్మకవచునిమనసు కరఁగించి మెత్తపఱిచినం గాని లేనియెడల నీసోదరుఁడు ప్రాణములు విడువవలసినవాఁడే. ఈకార్యమునందు నీవు నీసామర్థ్యమును జూపవలెను. ఈపనినిమిత్తమే నేను భాగ్యహీనుఁడయిననీయన్నగారియొద్దనుండి నీయొద్దకు సందేశమును గొనివచ్చినాను." అని సుమిత్రుఁడు జాలిపుట్టునట్లుగాఁ జెప్పెను. "అయ్యో! ఇట్టువంటియాపత్సమయములోఁ దోఁడఁబుట్టిన వాని ప్రాణము నిలుపఁగలుగుటకు దగినసామర్థ్యము నాయొద్ద నేదియు లేకున్నదిగదా? ధర్మకవచునిమనసు కరఁగింపఁగలశక్తి నాకుఁ గలదని నే ననుకోను." అని దయామతి నిట్టూర్పు విడిచెను. "నీశక్తినిగూర్చి నీవు సందేహపడఁగూడదు. లేనిపోనియధైర్యమువలన మనముప్రయత్నము చేయుటకు భయపడి మనము పొందఁగలిగినమేలునే పోఁగొట్టుకొందుము. అమ్మా! నీవు తప్పక ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బొమ్ము. కన్యకలు పాదములమీఁదఁబడి దుఃఖపడి దీనత్వముతో ప్రార్థించినప్పుడు దేవతలవలెనే మనుష్యులును వరప్రసాదు లగుదురు." అని సుమిత్రుఁడు ప్రోత్సాహవాక్యములు పలికెను. "నేనిప్పుడే పోయి యీవార్త మతాధికారులకు విన్నవించి సెలవుగైకొని తిన్నగాధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయెదను. నీవుపోయి నాయందు దయయుంచుమని నాయన్నగారితోఁ జెప్పుము. కార్యసాఫల్యమయినపక్షమున

నావిజయవార్త నీరాత్రియే యాతనికిఁ జెప్పి పంపెదను.'' అని పలికి దయామతి సుమిత్రుని బంపివేసెను.

తరువాత వెంటనే బయలుదేఱి దయామతి రాజమందిరము నకుఁబోయి ధర్మకవచునియొక్క పాదములమీఁదఁ బడి 'ఓమహాప్రభూ! నేను దుఃఖార్తనై దేవరవారితో మొఱ్ఱపెట్టుకొనుటకయి వచ్చినాను. దేవర యీదీనురాలిమొఱ్ఱ యాలకించి కటాక్షింపవలయును.' అనివిన్నపము చేసికొనెను. 'నీవుచేయఁదలఁచుకొన్న విన్నపమేమి?' అని ధర్మకవచుఁ డడిగెను. ఆమె తాను వచ్చినకార్యమును మహావినయముతో విన్నపముచేసి, యెటువంటి కఠినచిత్తునిహృదయమయినను కరఁగునట్లు దీనాలాపములతోఁ దనసోదరునికి ప్రాణదానము చేయు మని యాతనిని వేఁడుకొనెను. ''ఓ కన్యామణీ! నీవు వచ్చినకార్యమునకు ప్రతిక్రియ లేదు. నీసోదరుని కీవఱకే శిక్షవిధింపఁ బడినది. ఇఁక నతఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే.'' అనిధర్మకవచుడు చెప్పెను. ''అయ్యో! న్యాయమయిన దయినను నాపట్ల రాజశాసన మెంతక్రూరముగా నున్నది! ఇఁక నేను నాయన్నగారు మృతుఁడయిన శ్లొంచుకోవలసినదే. అయ్యా! మీకు దేవుఁడు మేలుచేయునుగాక!', అని యక్కడనుండి వెడలఁబోయెను. అప్పు డామెవెంట వచ్చిన సుమిత్రుఁడు ''అమ్మా! ఇంత వేగముగా నిస్పృహతో మరలుట నీతి గాదు. ఇఁకొకసారి పోయి యాయనకాళ్ళమీఁదఁ బడి బ్రతిమాలుకొమ్ము''అని యామెను మరలఁ బురికొల్పెను. అంతట దయామతి మరలఁ బోయి ధర్మకవచునిపాదములఁ బడి లేవక దయచూపవలసిన దని ప్రార్థించెను. ''ఓకాంతా! లెమ్ము. కాళ్ళమీఁదినుండి లెమ్ము. శిక్ష యీవఱకే విధింపఁబడినందున కార్యము మించిపోయినది.'' అని ధర్మకవచుఁడు మరలఁ బలికెను. ''నాసోదరుని దేహములో ప్రాణము

లున్నంతవఱకును కార్యము మించిన దనరాదు. దేవరయనుగ్రహమున్నపక్షమున నాప్రార్థనవలన, చెడినకార్యమే మరల చక్కఁపడ వచ్చును. రాజులకుఁగాని రాజప్రతినిధులకుఁగాని ధర్మాధికారులకుఁ గాని దయను బోలఁదగినయలంకార మింకొకటి లేదు.'' అని యింకను జెప్ప మొదలు పెట్టెను. ''నన్ను పీడింపక యిక్కడనుండి శీఘ్రముగా వెడలిపొమ్ము'' అని ధర్మకవచుఁడు తెగనాడెను. అయినను దయామతి మాత్ర మంతటితో విడువక మఱింత బ్రతిమాలుకొనుచు ''అయ్యా! నీస్థితిలో నాయన్నగారును నాయన్నగారిస్థితిలో నీవును నుండినపక్షమున, ఆతనివలె నీవును నింద్రియదౌర్బల్యముచేతఁ గామవికారమునకు లోఁబడి యుందువుగాని నీవలె నతఁడుమాత్ర మింతకఠినచిత్తతను వహించి యుండఁడు. ఇప్పుడు నీయధికారమును నాకిచ్చి నిన్ను దయామతినిగాఁ జేయవలె నని యీశ్వరుని ప్రార్థించు చున్నాను. అట్టిభాగ్య మెన్నఁడైన దటస్థించునా ? తటస్థింపదు. అపరాధికిని ధర్మాధికారికిని గలభేదము నీకు బోధపడునట్లు చేయుటకై నేనీ నిదర్శనము నూరక చెప్పినాను.'' అని నానావిధముల ప్రలపించు చుండెను.

''ఓసుందరీ! నీ వింతటితోఁ దృప్తినొందుము. నీసోదరుని దండించునది రాజశాసనముకాని నేనుకాను. అతఁడు నాబంధువైనను సోదరుఁడైనను కుమారుఁడైనను, ఈప్రకారముగా జరగితీరవలసినదే. అతఁడు ఱేపటినదిము చావక తప్పదు.'' అని యతఁడు ఖండితముగాఁబలికెను.

'ఱేపటిదినమా? ఇంతయాకస్మికముగా ప్రాణముతీయింపక యాతనిని రక్షింపుఁడు. ఇంత శీఘ్రముగా మృతినొందుట కతఁడు సంసిద్ధుఁడు కాలేదు. వంటయింట కోడిపిట్టను జంపవలసి వచ్చినప్పుడు సహితము కొంతకాలము పెరుఁగనిచ్చి మఱి చంపుదురు. అటువంటిస్థితిలో తోడి మానవునిప్రాణములు కొనుటకై యింత వేగిరపడుట ధర్మమగునా?

నీలోనీవు చక్కఁగా నాలోచించుకొమ్ము. నాయన్నగారు చేసిననేరమునే చేసియున్నవారు లోకములో ననేకు లున్నను వారిలో నొక్కరికిని మరణదండనము కలుగలేదు. కాఁబట్టి యిప్పు డీటువంటిక్రూరశిక్షను విధించుటకు నీవే మొదటివాఁడ వగుచున్నావు; అనుభవించుటకతఁడు మొదటివాఁ డగుచున్నాఁడు. నాసోదరుఁడు చేసినయపరాధమునకు లోనగుట పడుచుతనములో నున్నవారికందఱికిని సామాన్యగుణ మగునో కాదో నీహృదయము నడిగి తెలిసికొమ్ము. సర్వసామాన్యమయిన స్వాభావికగుణమని నీహృదయము చెప్పిన పక్షమున నాసోదరునిప్రాణము రక్షింపుము'' అని యామె యాతని హృదయమును మధ్యవర్తినిగాఁ గోరి ప్రార్థించెను. ఇప్పుడాతనిమనస్సు కూడ దయామతియొక్క యసమానసౌందర్యమునకు భ్రమించి మదనదాసుఁడు చేసినయపరాధమునే యామెవిషయమునఁ జేయఁ గోరుచున్నందున, దయామతిచేసిన సంభాషణములో నెల్లను కడపటి వాక్యములు బాణములవలె ధర్మకవచునిమనస్సులో దృఢముగా నాటుకొనెను. అప్పు డాతనిమనస్సులో ధర్మకామములకు రెంటికిని పోరాటమారంభముకాఁగా నతఁడు దయామతినుండి తనముఖమును త్రిప్పుకొనెను. ''ఓసౌజన్యనిధీ! నన్నుఁజూచి మొగ మేలత్రిప్పుకొనెదవు? నీకొక్కలంచమును సమర్పించుచున్నాను. నాయెడ ప్రసన్నుఁడవయి యిటుచూడుము.'' అని యామె పలికెను. లంచమన్నమాటకద్భుతపడి యతఁడు ''ఏమీ! నాకే లంచమిచ్చెదవా?'' అని యడిగెను. ''ఓసుజనాగ్రగణ్యా! వేఱువిధముగా భావింపఁబోకు నేను నీకిచ్చెదనన్నలంచము భగవంతునికిఁగూడ ప్రీతికరమయినదే. అది ధనకనకరత్నమయ మయినలంచముకాదు. ఇప్పుడునీకు సమర్పింపఁబోవునది దయాళుఁ డయినప్రాణదాతయొక్క మేలు గోరి రక్షితుఁ డయినతన

జీవనము నీశ్వరసేవకయి ధారపోసిన విశుద్ధకన్యయు నీశ్వరుఁడు మెచ్చు నట్లుగా కృతజ్ఞతతోఁ జేయుప్రార్థనారూప మయిన లంచము" అని యామె తనభావమును వివరించెను. ఆమాటలువిని యాతఁడు మఱే మియు పలుకక 'ఓకాంతా! ఇప్పుడు పొమ్ము రేపు రమ్ము', అని చెప్పెను. రేపు రమ్మన్న చిన్నమాట కామె పరమానందభరితురా లయి యొక్కదినము గడు విచ్చుటచేతఁ దనభర్తృవరుని ప్రాణరక్ష ణార్థము మరల వేఁడుకొనుట కవకాశము కలిగినదని కొంతయాశ పెట్టుకొని యామె యక్కడనుండి కదలి 'ఈశ్వరుఁడు నీగౌరవమును కాపాడునుగాక!' అనిపలుకుచు వెడలిపోయెను. ధర్మకవచుఁ డామా టలు విన్నప్పుడు తనహృదయములో "తథాస్తు! నేను నీసురూపసుగు ణములనుండి కాపాడఁబడుదునుగాక!" అనుకొనుచుండఁగా నింతలో దుర్వాంఛలు మరలవచ్చి యతనిమనస్సును బాధింపఁ జొచ్చినందున నతఁడు తనమనస్సులో "ఏమి యీవింత! నేనామెను కామించు చున్నాను; ఆమె మృదుమధురవాక్యములుమరల వినఁగోరుచున్నాను. ఆమె ముఖదర్శనమువలన నేత్రోత్సవము చేసికొనఁ గోరుచున్నాను; ఇది స్వప్నమయియుండునా యేమి? మనుష్యకోటికి ప్రియశత్రుఁడయిన మాయలమారి కాముఁడు మహాతపస్విని వలలోఁ బడవేయుటకయి తపస్వినినే మచ్చు పెట్టుచున్నాఁడు! ఎంతసౌందర్యముగల జారాంగ నయు నణుమాత్రమును నాహృదయమును నేఁటివఱకును చలింపఁ జేయఁగలిగినది కాదు, ఇప్పుడేమోకానీ విశుద్ధచరితయైన యీకాంత నాహృదయము సంచలింపఁజేసి నన్ను పరిపూర్ణదాసునిగాఁ జేయు చున్నది. ఇంతవఱకు నేను పురుషులుసుందరులనుగామించిరనివిన్నప్పు డెల్లను జిఱునవ్వునవ్వి యాశ్చర్యపడుచుంటిని. ఆహా! ఏమి యీయా శ్చర్యము!" అని తలపోయుచుండెను.

పాపముతోడి పోరాటములో ధర్మకవచుఁ డారాత్రి తనచేఁ గూర్రశిక్షఁబొంది జీవితాశ విడిచి చెఱసాలలో పరితాపపడుచున్న మదనదాసునికంటెను నధికబాధను బొందెను. ఆరాత్రి యతివేషముతోనున్న రాజు కారాగృహమునకుఁ బోయి పశ్చాత్తాపమును వైరాగ్యమును బోధించి యీశ్వరభక్తి యుదయింపఁజేసి మనశ్శాంతిని కలిగించినందున చెఱసాలలో మదనదాసుఁడు నిర్విచారముగానే యుండెను. కాని ధర్మకవచునిమనస్సుమాత్ర ముయ్యెలవలె నిటునటు నూఁగులాడుచు చంచలము లయినపాపచింతనలచే బాధపడు చుండెను—ఆతనిమన స్సొకసారి నిష్కళంకురా లయినదయామతిని సన్మార్గమునుండి తొలఁగించి మానధనము నపహరించి యామెను చెఱుపవలెనని యభిలషించుచుండెను; ఇంకొకసారి తాను బుద్ధిపూర్వకముగా చేయఁదలఁచుకొన్న పాపకృత్యమునకు భయపడి పరితాపపడుచుండెను. అయినను కట్టకడపట పుణ్యపాపముల కీప్రకారముగా నయిన పోరాటములో పాపచింతలకే గెలుపుకలిగెను. అందుచేత నిమిషకాలముక్రిందట లంచమన్నపేరు విన్నమాత్రముననే యులికిపడినయాతఁ డిప్పుడు సందేహింప యాకన్యను ప్రియసోదరుని యమూల్యప్రాణదాన మనుదుర్నిరోధన మయినపెద్దలంచముతో తప్పుతోవ కీడ్చుటకు నిశ్చయము చేసికొనెను.

మఱునాఁటియుదయమున దయామతి తన దర్శనమునకు వచ్చినప్పుడు ధర్మకవచుఁ డామె నొంటిగాఁ దనయొద్దకు రప్పించుకొని ఆమెమీఁద తనకుఁ గలిగినవలపును తేటపఱిచి, "ఓదయామతీ! మనోరంజని మదనదాసునివిషయములో చేసినట్లుగా నీవు నీకన్యాత్వమును నాపాలుచేసినయెడల, నేను నీసహోదరునికి ప్రాణదానము చేసెదను" అని చెప్పెను. "అయ్యా! ఇటువలెనే నాసోదరుఁడు మనో

రంజనిని కామించినాఁడు. ఇంతటితప్పిదమునకే మీరాతనిప్రాణములు తీసెదమని చెప్పుచున్నారు" అని దయామతిపలికెను. "ఓకాంతా మణీ! మదనదాసునికొఱకై మనోరంజని రాత్రివేళ తనతండ్రిగృహము విడిచివచ్చినట్లుగా నీవును రహస్యముగా రాత్రివేళ నాయొద్దకువచ్చున ట్లొప్పుకొన్నపక్షమున, నీసోదరునిప్రాణము రక్షించెదను." అని యతఁడు స్పష్టముగాఁ జెప్పెను. తనసహోదరుని కేనేరముచేసినందున కయి మరణదండనమును విధించెనోయా నేరము నేతానును జేయనెంచి యతఁ డిప్పుడు కన్యాత్వము దూష్యమగునట్లుగా తన్ను ప్రేరేపించు చుండుటవలన దయామతి మనస్సులో కళవళపడి క్షణకాల మూర కుండి "నాసోదరవిషయమునఁగూడ నేనెప్పుడును నామానరక్షణము నకు భంగమువచ్చెడుసాయమును జేయఁజాలను. నన్నొరులు మెడ మీఁద కత్తిపెట్టి బాధించి చంపఁబూనినను నేనామరణవేదననైన పుష్పహారమువలె వహించి సహించియుండఁగలుగుదునుగాని మాన భంగమునకు సహింపను." అని తెగనాడి మరల "మీరు నాగుణ మును పరీక్షింపవలెనని యిట్లనుచున్నారుకాఁబోలును!" అని పలి కెను. "పరీక్షనిమిత్తముగాదు. ఈశ్వరునితోడు! నాహృదయపూర్వ కముగానే నే నీప్రార్థన చేయుచున్నాను." అని యతఁడు చెప్పెను. అటువంటి యవమానకర మయినదుష్కార్యవిషయమై యతఁ డీశ్వర నామమునుచ్చరించినందునకయి కోపపరవశురాలయి "ఓకిరాతుఁడా! నీయీదుర్వృత్తమును నేను లోకమునకు వెల్లడించెదను. కాచుకో. తత్క్షణము నీవు నాసోదరుని క్షమించి విడిచిపెట్టితివా విడిచిపెట్టు లేదా నే నిప్పుడే పోయి నీవెట్టివాఁడవో లోకమునకంతకుఁ జాటెదను" అని దయామతి పలికెను. 'ఓసుందరీ! తొందరపడఁబోకు. నీమాటలు లోకములో నెవ్వరు నమ్మెదరు? లోకములో పేరుమోసిననావంటి

గొప్పవానిమాటముందఱ నీమాట గవ్వకుగొఱగాదు. నీతోఁ బుట్టువు ప్రాణము రక్షింపఁ దలంపుగొంటివా, నాప్రార్థన చెల్లింపుము. లేదా రేపతనిచావు నిశ్చయము. నీవితరులతో నీ యిచ్చవచ్చినట్లు వదర వచ్చును. అయినను లోకమునకు మాత్రము నీనోటినుండువచ్చిన సత్యకథయందుకంటె నానోటినుండి వెడలినయసత్యవాక్యమునందే యెక్కువగౌరవముండును. కాఁబట్టి నీలోనీవు చక్కఁగా నాలోచించుకొని రేపు వచ్చి యుత్తరము చెప్పు" అని యతఁడు నిశ్శంకముగా మరలఁ బలికెను. "నే నీసంగతి యెవ్వరితో మొఱ్ఱపెట్టుకోను? నేను జెప్పినను నామాట యెవ్వరు నమ్మెదురు?" అని తనలో దా నను కొనుచు, ఆతనితో మాఱుమాట పలుకక దయామతి యక్కడనుండి గిరుక్కున మరలి తిన్నఁగా తనసోదరుఁ డున్న చెఱసాలవంక నడిచెను. ఆమె చెఱసాల చేరునప్పటికి యతివేషముతోవచ్చి రాజక్కడ మదన దాసునకు హితబోధచేసి యీశ్వరభక్తి నుపదేశించుచుండెను. అతఁ డాసన్యాసివేషముతోనే మనోరంజనియొద్దకు సహితము పోయి యామెతో సంభాషింపఁగా, ఆమె కన్నుల నీరు పెట్టుకొని తనతప్పిదము నొప్పుకొని నిజమయినపశ్చాత్తాపముతో కామవికారమునకు మనఃపూర్వకముగా లోఁబడుటలో మదనదాసునికంటెఁ దానేయధిక దోషము చేసితి నని చెప్పెను.

దయామతి చెఱసాలలోఁ బ్రవేశించి సోదరుఁడు కంట బడ గానే కన్నీరునించుచు "అన్నా! నీ కాత్మరక్షణము కలుగునుగాక నీవు సత్సంగమమునఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచున్నావు" అని పలికెను. ఆమాటవిని "ఎవరువారు?" అని రాజామెవంకఁజూచి "లోపలికిరమ్ము ఇటువంటిచల్లనిమాట పలికినవారి నాదరింపకుండరాదు." అని పిలిచెను. "అయ్యా! నేనీమదనదాసునితో లెక్కరెండుమాటలు

మాటాడి వెడలిపోయెదను. మీరు క్షణకాలము దూరముగా నుండవలెను'' అని దయామతి యతనిని తొలఁగ వేఁడుకొనెను. రాజు వెంటనే యాచోటు విడిచి, కావలివానిని బిలిచి తన్ను వారిసంభాషణము వినఁబడుస్థలమునందుఁ గూరుచుండఁ బెట్టుమని యడిగి వాఁడుచూపిన రహస్యస్థలమునందుఁ గూరుచుండెను. అప్పుడు మదనదాసుఁడు తన చెల్లెలినిజూచి ''సోదరీ! ఏమిశుభవార్త ?'' అని యడిగెను. ''నీవు రేపటిదినము దేహము విడుచుటకు సంసిద్ధుఁడవయి యుండవలెను'' అని యామె యుత్తరముచెప్పెను. ''ఓదయామతీ ! దీని కేదియు ప్రతిక్రియలేదా?'' అని యతఁడత్యాతురముతో మరల నడిగెను. ''ఉన్నది దానికి నీవొప్పుకున్నయెడల, గౌరవము పోఁగొట్టుకొని నీవు మానహీనుఁడ వగుదువు'' అని యామె గంభీరస్వరముతో బలికెను. ''ఓసహోదరీ!అదయేదోనన్నొకసారివిననైననువిననిమ్ము.'' అని నిస్పృహతోఁ బలికెను. ''మదనదాసా! నీవదివిన్నచోస్థిరమయిన కీర్తికాయమును బోఁగొట్టుకొని యస్థిర మయినయీహేయకాయమును వ్యర్థముగాఁ గొంతకాలము నిలుపుకొనుట కాశపడుదువేమో యని నాకు భయ మగుచున్నది. నీవు మృతికి సంసిద్ధుఁడ వయి యున్నావా? మరణమన్న భయపడుట యెట్టివారికిని సహజముగా నున్నది. మరణవేదన మనము నిత్యముసు కాలిక్రింద నలగద్రొక్కు చీమ కెంతయుండునో మనకు నంతేయుండును.'' అని దయామతి చెప్పమొదలుపెట్టెను. ''ఇట్టి పిఱికిమందు వేసి నన్నేల వృథాగా చంపెదవు? నేను చావవలసి యున్నయెడల, చేతులు చాచుకొని యెదురుగాఁబోయిమృత్యుదేవతనుకౌఁగిలించుకొందునుగానిదుష్కీర్తికాంతను నేను వరింతునా?'' అని మదనదాసుఁడు విచారముతోఁ బలికెను. ''ఓమదనదాసా! నీవిప్పు డన్నమాట మనచనిపోయిన

పెద్దలు విన్నను మెచ్చుకోఁదగినదిగా నున్నది. నీవు చావవలసిన దే పయికె మేకవన్నె పులివలె సాధువర్తనుఁడుగాఁ గనఁబడుచున్న యాధర్మకవచుఁడు నేను నాకన్యాయ్యమాఁఅడిచేసి తనపాలు చేసినపక్షమున నీకుప్రాణదానముచేయునఁట! అతఁడు నామానమును గోరక ప్రాణమును గోరియుండినయెడల నీనిమిత్తము నాప్రాణమునుగడ్డిపరకవలె విడిచిపెట్టియుందును", అనియామె చెప్పెను "ఓదయామతీ", నామీఁద నీకుఁగల దయయొక్క ఋణమును నేను తీర్చుకోఁజాలను., అని యతఁడు పలుకుచుండెను. "బహుభాషలెందుకు? రేపటియుదయకాలమున నీవు చావు సిద్ధముచేసికొని యుండుము" అని చెల్లెలనెను. "చావు భయంకరమైనదికదా!" అని యన్నయనెను. "అవమానము చావుకంటెను నధికభయంకరమయినదిసుమా!" అని చెల్లెలు మరలఁ పలికెను. ఇప్పుడు మరణవిచారము బలపడి యాతనిహృదయమునాక్రమించి వివేకము నందుండి పోఁగొట్టినందున, పాపము చేసినవారికొక్కరికిఁదక్క నితరుల కూహింపనలవిగాని యనుభవైకవేద్యములయిన మరణవేదనలను మనస్సులో ననుభవించుచు మదనదాసుఁడు "నాప్రియసోదరీ! నాప్రాణములెట్లయినను నిలుపుము. ప్రాణములెవ్వరికిని దీపికదా! సోదరప్రాణరక్షణార్థమై నీవు చేసెడి యీయల్పపాపము దేవునకసమ్మతముగాక పుణ్యకార్యమే యగును." అని దీనముగాఁ బలికెను. "ఓరిపిఱికిపందా! ఓరి నీతి మాలినపాపీ! నీచెల్లెలి యవమానమువలన నీప్రాణములు కాపాడుకొనఁ జూచుచున్నావురా? చీ! చీ! చీ! ఒక్కటిగాక నీకు నూఱుశిరస్సు లున్నను వానినెల్ల నీచెల్లెలి సిగ్గుపాటుమాపెనోర్చుటకంటె ముందుగా నొక్కొక్కదానినే కోయుటకొగ్గఁగలమానవంతున కుండవలసిననీతిగుణలేశము నీయందున్నదనుకొన్నాను." అని యామె యన్నగారిని దూఱినాఁడు

చుండఁగా నతఁడు 'నాప్రాణతుల్యవైన యోప్రియసోదరీ! నామాట విను—" అని తన దౌర్బల్యమునుగూర్చి యేమోక్షమార్పణచేయఁ బోవుచున్న సమయములో రాజక్కడకువచ్చి "ఓమదనదాసా! నీకును నీచెల్లెలికిని జరగినసంభాషణమును నేను గోడచాటునుండివిన్నాను. ధర్మకవచుఁ డీచిన్నదానిని చెఱుపవలెనని యెంతమాత్రమునుద్దేశించి యుండఁడు. ఈమెమనశ్శుద్ధిని పరిశోధించవలెననియే యతఁడీమాట యనియుండును. ఈమె నిష్కళంక మయినమనఃపరిశుద్ధత కలదయి యాతనిప్రార్థనను నిరాకరించుచు శ్లాఘ్య మయినయుత్తరము చెప్పి నందునకయి యతఁడు మనస్సులో నపారప్రమోదము నొందియుండును. అతఁడునిన్ను క్షమించునన్నయాశ కవకాశము లేశమునులేదు. కాఁబట్టి నీవీశ్వరప్రార్థనములో గడియలు గడుపుచు, దేహవియోగమునకు సంసిద్ధుఁడ వయి యుండుము." అని యుపదేశించెను. అతని మాటలవలన మదనదాసుఁడు తెలివితెచ్చుకొని పశ్చాత్తప్తుఁ డయి "ఓప్రియసోదరీ! నాయపరాధమును క్షమింపుము. నేను ప్రాణముల మీఁద నత్యాశనుబెట్టుకొని యున్నాఁడనుగాన, ఆయాశను దెగఁ గోయుటకయినేను పనిచేసికోవలెను."అని తాను చేసినయపచారమునకు సిగ్గును వ్యసనమును పొందినవాఁ డయి తనమొగము చెల్లెలికిఁ జూపఁజాలక లోపలికి లేచిపోయెను.

అప్పుడు రాజు దయామతితో నొంటిగా నున్నందున, "నిన్ను సౌందర్యవతినిగాఁ జేసినయీశ్వరుఁడు నిన్ను మహాగుణవతినిగాఁగూడ జేసి యున్నాఁడు" అని పలికి యామె సీతివర్తనమును మనోదార్ఢ్యమును గొంత శ్లాఘించెను. "అయ్యో ! పాపము ! పరమదయాళుఁ డయినరాజు ధర్మకవచుఁ డేమోమంచివాఁడని భ్రాంతిపడి మోసపోయినాఁడుగదా ! ఆయన యెన్నటికైన మరలవచ్చి తనరాజ్యమును

వహించి నాకు దర్శనమిచ్చి మాటాడుట తటస్థించినపక్షమున, నే నీరాజప్రతినిధియొక్క గుట్టంతయు బయలఁ బెట్టెదను.'' అని దయామతి పలికెను. తాను బయలఁబెట్టెద నని బెదరించుచున్న గుట్టు నిప్పుడే బయలఁబెట్టుచున్నా నని దయామతి యెంతమాత్రము నెఱుఁగదు. "నీవు చెప్పిన దంతయనాదరణీయము కాదుగాన యిప్పు డున్నస్థితిని బట్టి చూడఁగా ధర్మకవచుఁడు నీవు తనమీఁద మోపిన నేరమును తప్పించుకోవచ్చును. కాఁబట్టి నీకు నే నొక్కహితబోధ చేసెదను ; నీవు దాని నాదరించి వినవలెను. నీ విప్పు డొక్కపుణ్యకార్యమును జేసి నిష్కారణముగా బాధితురాలయి యున్ననిరపరాధిని యగు నొకసుందరికి మహోపకారమును నీసహోదరునికి కారాగృహవిమోచనమును నీవిశుద్ధచరిత్రమున కణుమాత్రమును కళంకమును కలుగకుండఁ జేయవచ్చును. ఈసంగతి విన్నపక్షమున రాజుపరమానంద భరితుఁ డగును.''అని రాజుత్తరము చెప్పెను. పాపకార్య మొక్కటి కాకపోయినపక్షమున, ఎటువంటిసాహసకృత్యమును జేయు మన్నను జేయుటకు తాను సంసిద్ధురాలనై యున్నానని దయామతి మాఱు పలికెను. సుకృతము సదా ధీరత్వము కలదిగానే యుండును గాని యెప్పుడును భీరుత్వమును గలిగి యుండదని పలికి, కొంతకాలము క్రిందట సముద్రములో నోడ మునిఁగినప్పుడు మృతుఁడైనమహావీరుఁ డయినవీరవర్మయొక్క చెల్లెలు పద్మావతిపేరు నీ వెప్పుడైన విన్నావా యని రాజడిగెను. "విన్నాను. ఆమె మిక్కిలి దొడ్డయిల్లాలనియెల్ల వారును జెప్పుకొందురు" అని దయామతి చెప్పెను. "ఆసాధ్వీమణి ధర్మకవచునిభార్య. ఆమె కన్నగారు మహౌదార్యముతో నిచ్చిన యమూల్య మయినయరణ మంతయు నతఁడు పోయినపడవతోనే మునిఁగిపోయినది. పాపము! ఆమె కందువలన నెంతవిపత్తు వచ్చినదో

విన్నావా ? ఆపతివ్రతాతిలకము ప్రాణతుల్యుఁ డయినయన్నగారిని పోఁగొట్టుకొనుటయేకాక యాధననాశమువలనఁ బయి కెంతో మంచి వాఁడుగాఁ గనఁబడుచుండెడు తనభర్తయొక్క యనుగ్రహమునుగూడ బోఁగొట్టుకొన్నది. నిర్మలచరిత్ర యైనయామెయం దేదో తాను దుష్ప్రవర్తనమును గనిపెట్టినట్టు నటించుచుచు సోదరమరణదుఃఖము చేత విలపించు చున్నయామెను విడిచిపెట్టి, ధర్మకవచుఁడు ధనము పోయిన దన్నవిచారముచేత భార్య నొల్లక మఱింత దుఃఖముపాలు చేసెను. ఇట్టివంటియన్యాయప్రవర్తనమువలన మఱియొకసుందరి కయినపక్షమున తనమనస్సులోఁ గలయనురాగరస మింకిపోవలసినదే కాని యీసాధ్వీమతల్లికిమాత్రము ప్రవాహమధ్యమున నేదైనవడ్డు పడినపక్షమున నది మఱింత యురువడితో పొరలి పారునట్లుగా మన సులోనివలపువెల్లువ తొంటికంటెను నధికోద్రేకముతో తన్ను నిరో ధించుకూరుఁ డయినభర్తమీఁదికి పరుగువాఱుచున్నది.'' అని చెప్పి దయామతి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయి పయి కాతఁడు కోరినపని కంగీకరించినట్టు నటించి నాఁటియర్ధరాత్రమున వచ్చెద నని చెప్పి నట్టును తన్మూలమున మదనదాసునియొక్క ప్రాణము రక్షించి తరు వాత పద్మావతికి దయామతి వేషము వేసి చీఁకటిలోధర్మకవచునిగలిసి కొనుటకయి సంకేతస్థలమునకు దయామతికి మాఱుగా పద్మావతిని బంపునట్టును తానాలోచించిన యుపాయమును దెలిపి యాఁకపట సన్యాసి ''ఓకుమారీ! పుణ్యశీలురాల వయిననీ వీపని చేయుట కెంత మాత్రమును సంశయింపవలసినపని లేదు. ధర్మకవచుఁ డామెభర్త భార్యాభర్తల నిద్దఱి నొకటిగాఁ గూర్చుటవలనఁ బుణ్యమేకాని పాపము రాదు'' అని బోధించెను. దయామతి యీయుపాయమున కెంతయు సంతోషించి రాజుపదేశించినప్రకారముగా చేయుట కయి

యప్పుడే వెడలిపోఁగా, రాజును పద్మావతి కీసంగతిని దెలుపుట కయి యామెయొద్దకు పోయెను. ఇంతకు పూర్వమే యతఁడు సన్యాసివేష ముతో భాగ్యహీనురా లయినయాయిల్లాలియొద్దకుఁ బోయి పర మార్థోపదేశము చేసి దుఃఖోపశమనము చేయుటకయి రాకపోకలు చేయుచు, అట్టిసమయములయం దామెనోటినుండియే పయిసంగతి నంతను దెలిసికొనెను; అతఁడు పరిశుద్ధుఁ డయినపుణ్యపురుషుఁడని యామెమనస్సులో దృఢముగా నమ్మియున్నందున అతఁడు తానేర్ప ఱిచిన యుపాయమునుగూర్చి చెప్పఁగానే యతఁ డాజ్ఞాపించినట్లు చేయుట కయి వెంటనే యొప్పుకొనెను.

రా జేర్పఱిచినప్రకారముగా ధర్మకవచునితో మాటాడిదయా మతి పద్మావతియింటికి వచ్చునప్పటి కామెనిమిత్తము రా జక్కడనే వేచియుండి "నీవు మంచిసమయమునకు వచ్చినావు. ఆమహానుభావుని వద్ద విశేషము లేమి" అని యడిగెను. దయామతి తాను కార్యసాఫ ల్యము చేసికొని వచ్చినక్రమము సర్వమును నివేదించి, ధర్మకవచుని గృహముతోఁ జేరి చుట్టును మంచియిటుకగోడ గలయుద్యానవన ములో పడమటివైపున నొకదాిక్షతోఁట గల దనియు, ఆతోఁట లోనికిఁ బోవుట కొకగుమ్మ మున్న దనియు చెప్పి యతఁడు తనచేతి కిచ్చిన రెండుతాళముచెవులను రాజునకును పద్మావతికినిజూపి యందు పెద్దచెవితో తాళముతీసి దాిక్షతోఁటలోనికిఁ బోవచ్చు ననియు చిన్నచెవితోతాళముతీసి తోఁటలోనిదొడ్డితోివనుండి గృహారామము నకుఁ బోవచ్చుననియు, నిశీథసమయమునం దతని నక్కడఁ గలసి కొనునట్లు తానుసంకేతముచేసి తనసోదరునికి ప్రాణదానము చేయున ట్లతనిచేత వాగ్దానముఁ బడసివచ్చితిననియు ఎవ్వరైన వెనుక వచ్చు చున్నా రేమో యని యడుగడుగున తిరిగితిరిగి చూచుచు తనకంఠ

స్వర మెవరికైనఁ దెలియునేమో యన్నభయముచేత గుండెలు తటతటఁగొట్టుకొనఁ హీనస్వరముతో గుసగుసలాడుచు నతఁడు రెండు సారులు తనకు దారిచూపఁగఁ దాను పరిశీలనతో స్థలమునంతనుఁ జూచివచ్చితిననియు, అక్కడ నడచినకథ యాద్యంతము పూసగ్రుచ్చి నట్లు క్రమముగా వినిపించెను. "మీయుభయులకును జరగిన సంకేతము పద్మావతి తెలిసికొని యాచరింపవలసినవి మఱియే వయిన నున్నవా? అని రాజడిగెను. "మఱేవియు లేవు. ఇంతే ఈమె చీఁకటి పడినతరువాత వెళ్ళవలెను. అక్కడ నేనల్పకాలముమాత్రమే యతనితో నుండెద ననిచెప్పి, నావెంట నొకసేవకుఁడు తోడువచ్చు ననియు నాసేవకుఁడు నాయన్నగారిపనిమీఁదనే నే నక్కడకుఁ బోవు చున్న ట్లనుకొను ననియు నతనికి బోధపడునట్లు చేసినాను." అని దయామతి చెప్పెను. ఆమె నిర్వహించుకొనివచ్చిన కార్యరీతియొక్క నిపుణతకు రాజామెను మెచ్చుకొనెను. అంతట దయామతి పద్మావతివంకఁ దిరిగి "ఓసోదరీ! నీవాతనియొద్ద సెలవుగైకొని మరలివచ్చు నప్పుడు నీవుచేయవలసినపని కొంచె మున్నది. నీవప్పుడు సూక్ష్మస్వరముతో "నాసోదరునిమాట మఱవకుండవలెను అని మాత్రము చెప్పిరావలెను." అని చెప్పెను.

ఆరాత్రి పద్మావతిని సంకేతస్థలమునకు దయామతివెంటఁబెట్టుకొనిపోయి తా నీయుపాయముచేత తనమానమును కాపాడుకొనుటయే కాక యన్నగారిప్రాణములనుగూడఁ గాపాడఁగలిగితి ననుకొని యపరిమితసంతోషము నొందెను. అయినను రాజుమాత్రము మదనదాసునిప్రాణరక్షణవిషయ మయి తృప్తినొందక యానడిరేయి తాను కారాగృహమునకుఁ బోయెను; అర్థరాత్రిమప్పు డతఁ డక్కడకుఁ బోవుటయే క్షేమకరమయ్యెను; అతఁ డారాత్రి చెఱసాలకుఁ

బోయియుండని పక్షమున ఆరేయియే మదనదాసుని శిరశ్ఛేదము చేసియుందురు. రాజు కారాగృహమునకుఁ బోయిన కొంతసేపటికి కుంభీరకర్ణుఁ డైనరాజప్రతినిధియొద్దనుండి యారాత్రియే మదనదాసుని శిరస్సునుఖండించి సూర్యోదయము కాకమునుపే తనకు తెచ్చి చూపవలసినదని యుత్తరువు వచ్చెను. కాని రాజు కారాగృహాధికారితో మాటాడి మదనదాసుని తలదీయుట నిలుపునట్లుచేసి నాఁటి ప్రాతఃకాలమున చెఱసాలలో మృతినొందిన యొక కారాబద్ధునియొక్క శిరస్సును గొనిపోయి చూపి ధర్మకవచుని వంచించునట్లు వాని నొడఁబఱిచెను. కారాగృహాధికారి యెంతమాత్రము ననుమానపడక రాజును నిజమయిన సన్యాసియనియే విశ్వసించినను, వాఁడు మదనదాసుని శిరశ్ఛేదము నాపుట కొకపట్టున నొప్పుకొనకప్పుడు రాజావలికిఁబోయి మరలవచ్చి రాజుచేవ్రాలుతోను ముద్రతోను నున్న యొకయుత్తరమునుదెచ్చి వానికిఁ జూపెను. ఆయుత్తరము రాజు స్వహస్తముతో లిఖించినదగుటయు మదనదాసుని ప్రాణరక్షణము చేయుట రాజాభిమత మగుటయు నావ్రాతవలనఁ గనిపెట్టి, రాజు తనకాప్తుఁడుగా నున్నయీసన్యాసిచేత రహస్యముగా నీయాజ్ఞను పంపియుండునని నిశ్చయించుకొని, రాజాజ్ఞను మన్నించి మదనదాసుని ప్రాణత్రాణము చేయుట కొప్పుకొని, మఱునాఁటియుదయమున వాఁడామృతునియొక్క తలను నఱికి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ గొనిపోయి చూపెను.

అంతట రాజు కొన్ని హేతువులచేత యాత్ర మాని తాను మరల రాజ్యభారము వహింపవలసి వచ్చినదని తనపేరుతోనే ధర్మకవచుని కొకయుత్తరము వ్రాసి, దానిలో నాతఁడు ప్రాతఃకాలముననే తన్ను పురబహిర్ద్వారమువద్దనే కలిసికొని యక్కడనే యధి

కారము నొప్పగించవలసినదని యాజ్ఞాపించెను. ఆయుత్తరములోనే తనప్రజ లెవ్వరైనఁ దమకు జరిగినయన్యాయములనుగూర్చి మొఱ్ఱ పెట్టుకొనఁ దలఁచినపక్షమున పురములోఁ దాను ప్రథమప్రవేశము చేయునప్పుడే వీథిలోఁ దన్ను సందర్శించి విన్నపము చేసికొనవచ్చు నని పురవీథులలో నెల్లఁ జాటింపవలసిన దని యుత్తరువు చేసెను.

తనసోదరుని గలిసికొనుట కయి దయామతి యక్కడకువచ్చు నని యెఱిఁగి రాజు సన్యాసివేషముతోనే తెల్లవాఱుజామున చెఱ సాలకుఁ బోయి యామెరాకకయి ప్రతీక్షించుచు, ఆమెవచ్చి తన్నడిగి నప్పుడు కొన్ని రహస్య కారణములను బట్టిమదనదాసునిశిరస్సు ఖండింపఁ బడినట్లు చెప్పుటయే యుచిత మని తలఁచుకొని యట్లు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఇంతట దయామతి యచ్చటికివచ్చి తన యన్నగారిని విడుదలచేయుటకయి ధర్మకవచుఁడు పంపినప్రాణప్రదాన పత్రిక వచ్చిచేరినదా యని విచారింపఁగా అతఁడు "నీయన్నగారిని ధర్మకవచుఁ డీలోకమునుండి పంపి వేసినాఁడు. మొండెము నెడఁబాసిన మదనదాసుని శిరస్సు రాజప్రతినిధియొద్దకుఁ బంపఁబడినది." అని చెప్పెను. పిడుగువంటి యావార్త చెవినిబడఁగానే శోకసంతప్తురాలయి యాకాంత దేహముమఱచి "ఓదిక్కుమాలిన మదనదాసా! ఓదయా మతీ! నీ వెంత నిర్భాగ్యురాలవైతివే! ఓక్రూరచిత్తుఁడా! ధర్మకవచా! నీ వెంత పాపాత్ముఁడవురా! ఓలోకమా! న్యాయమెక్కడనున్నది?" అని బహువిధముల ప్రలపింప మొదలుపెట్టెను. ఆమాయసన్యాసి యామె నూఱడించి ధైర్యము చెప్పి, ఆమె కొంతదుఃఖశాంతి పొంది స్వస్థచిత్తయైన పిమ్మట రాజునాటియుదయముననే రాజధానికి రాఁబో వుచున్నాఁడని చెప్పి ఆమె ధర్మకవచుఁడు చేసినయన్యాయమునుగూర్చి రాజుతో మొఱ్ఱపెట్టుకోవలసిన క్రమమంతయు నామె కుపదేశించి

విచారణలో మొట్టమొదట నిమిత్తము లామెకు వ్యతిరిక్తముగా నున్నట్లు కొంతవఱకు కనఁబడినను భయపడవలదని దిటవుచెప్పెను. రాజిట్లు దయామతికిఁ జేయవలసినబోధను జేసి యామెను విడిచిపోయి తిన్నగా పరిభావతిగృహమునకు నడిచి యామె యేప్రకారముగా వర్తింపవలయునో యావివరమంతయు నామెకు సవిస్తరముగా బోధపఱిచెను.

అటుతరువాత రాజుసన్యాసివేషముతో నున్నప్పటితన కాషాయవస్త్రములను విడిచి రాజయోగ్యములైనయమూల్యవస్త్రములను ధరించి, యితర రాజచిహ్నములఁదాల్చి, తనయాగమమునభినందించుటకయి వేచియున్న వేలకొలఁదిప్రజలు అవ్యాజభక్తి కలవారయి మంగళవాద్యములతో నెదుర్కొని జయజయధ్వనులు బోరుకలుగ నానందించుచుండఁగా, మిథిలానగరములోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు పురబహిర్ద్వారమువద్దకు రాజున కెదురుగాఁ బోయి, రాజాధికారసూచకములయినముద్రలు మొదలయినవానిని రాజునకు విధ్యుక్తముగా నొప్పగించెను. ఆసమయమునందు గుంపులోనుండి తన విన్నప మాలింపవలసినదని మొఱ్ఱయిడుచు ముందుకువచ్చి దయామతి యిట్లు మనవిచేసికొన నారంభించెను—'న్యాయకర్తవయిన యోమహాప్రభూ! ఒకకన్య నింటినుండి లేవఁదీసినందునకయి మరణదండనము నొందిన మదనదాసనువానితోఁబుట్టువును నేను. నాసోదరుని క్షమించి ప్రాణదానము చేయవలసినదని నేను దీనురాలనయి ప్రభువయిన ధర్మకవచునిపాదములమీఁదఁ బడినాను. నేనాతని నెంతదీనముగా ప్రార్థించితినో, మొదట నాప్రార్థన నాతఁడెట్లు నిరాకరించెనో, మరల నేనెట్లు వేఁడికొంటినో, దీర్ఘమయిన యాకథయంతయు నేనేలినవారికి నివేదింపవలసినయావశ్యకము లేదు. అవాచ్యమయిన దానిపర్యవసానము

మాత్రము దుస్సహదుఃఖముతోను లజ్జతోను దేవరవారికి మనవిచేసి కొనెదను. నేనెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను ధర్మకవచుఁడు దయార్ద్ర చిత్తుఁడుగాక, తన్నుకాముఁడు ప్రేరేపించి పాపకార్యమునకు నేనంగీ కరించి తనకు నామానమును సమర్పించినంగాని నాప్రార్థన చెల్లించి నాసోదరుని విడుదలచేయనని చెప్పెను. కొంతసేపునాలోనేనుత్రొక్కట పడి పాపభీతిచేత పరితపించి, సోదర స్నేహము నామనోదార్ఢ్యము నడఁగఁద్రొక్కఁగా, తుట్టతుదకు నేనుమానభంగమునకుసహించిధర్మ కవచుని ప్రార్థన నంగీకరించి లోఁబడినాను. అయినను ధర్మకవచుండు తానుచేసిన వాగ్దానముతప్పి, మఱునాఁటివేఁకువను నాసోదరునితల తఱుగుట కుత్తరవుపంపెను.'' అని చెప్పుచుండఁగా రాజుతానామాటలు నమ్మునట్టుగానటించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు రాజశాసనమునుబట్టి మరణదండనము నొందిన సోదరునిమరణదుఃఖావేశమువలన మతిచెడిన దయి యీచిన్నదట్లు వదరుచున్నదని మనవిచేసెను. ఇంతలోతనగోడ వను మొఱ పెట్టుకొనుటకయి పద్మావతికూడ రాజసన్నిధికి వచ్చెను. పద్మావతి యీప్రకారముగా రాజునుసమీపించి "ఓమహాప్రభూ!సత్య మున కెప్పుడును జయముకలుగవలెను. ఇప్పుడు దయామతి చెప్పిన మాటలు సత్యములుకావు. నేనీతఁడు విధ్యుక్తముగా వివాహమాడిన భార్యను. తాను ధర్మకవచునితోఁ గడపితి నన్నరాత్రి నే నీతనితో తోఁటలోఁగడిపినాను. ఇదిసత్యము. ఇందువిషయమందు నేనేమిబాస చేయుమన్ననుచేసెదను.'' అనిపలికెను. అంతట తనమాటల యొక్క సత్యమునుగూర్చిబ్రహ్మానందస్వామినడిగి తెలిసికొనవలసినదని దయామతి చెప్పెను. రాజు తాను సన్యాసివేషముతో ప్రచ్ఛన్నుఁడయి యున్న ప్పుడు బ్రహ్మానందస్వామియనుపేరు పెట్టుకొని పట్టణములో గూఢముగా తిరుగుచుండెను. దయామతియుపద్మావతియు నిద్దఱునుగూడ రాజుతమ

కుపదేశించినరీతిగా నొక్కయక్షరము నైనను మీఱక నడుచుకొనిరి. మిథిలానగరమునందు సర్వజనసమక్షమున దయామతియొక్క నిర్దోషిత్వమును స్థాపింపఁదలఁచి రాజీయంత్రము పన్నెను. అటువంటి హేతువుచేతనె వారిద్దఱును తమకథలో కొంత వ్యత్యాసము కలుగునట్లుగా చెప్పిరన్నమాటను లేశమయినను చింతింపక ధర్మకవచుఁడు పరస్పరవిరుద్ధముగా నున్నవారిసాక్ష్యమువలననే దయామతి తన మీఁదమోపిన నేరమునుండి తప్పించుకొని తాను పరిశుద్ధుఁడయినట్లు లోకమునకుఁ గనఁబఱుపఁదలఁచుకొని, అకారణముగా నిరపరాధిని పరులుదూషించునప్పుడుకలిగెడుకోపమునునభినయించి క్రూరదృష్టితోఁ జూచుచు "ఓమహారాజా! ఇంతవఱకు నేను నవ్వుచు నూరకున్నాను. ఇప్పుడు నాకు శాంతత పోవుచున్నది. ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి చూడఁగా నెవ్వఁడోఘనుఁడొకఁడు తానుచాటున నాయకుఁడుగానుండి ప్రేరేపించి యీయిద్దఱు చెడుపడుచులచేతను పయికీయాట యాడించుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈదుర్నయమును బయికిఁ దీయుటకు దేవరవారు నాకనుజ్ఞ యియ్యవలెను." అని వేఁడెను. "నీమాటలు నాకామోదకరముగానున్నవి. నీ వన్నట్లీదుర్నయమును తప్పక పయికిఁదీసి దోషిని నీ మనస్సునకు తృప్తికలుగునట్లు కఠినముగా శిక్షింపవలసినదే. మంత్రియుగంధరా! కొంచెము శ్రమచేసి యీధర్మకవచునితోఁ గూరుచుండి యిందలిదోషమును వెలికిఁదీయుటకయి నీవితనికి తోడుపడుము; వీరిని ప్రేరేపించినసన్యాసిని నేనిప్పుడే పిలిపించెదను; అతఁడు వచ్చిన తరువాత విచారణచేసి సత్యమును కనుఁగొని చేసిననేరమునకు తగినట్లుగా నీమనసు వచ్చినశిక్ష చేయుము. నేను కొంచెముసేపు మిమ్ము విడిచి యావలికిఁ బోయిరావలెను. ఓధర్మకవచా! ఈయప్రతిష్ఠ వ్యవహారములో దోషనిర్ధారణము చేయువఱకును నీవిక్కడనుండి కదలఁ

బోకు" మని చెప్పి, రాజక్కడనుండి వెడలిపోయెను. తనవ్యవహారములలో తన్నేమధ్యవర్తినిగాను ధర్మకర్తగాను నిర్ణయించినందునకయి ధర్మకవచుఁ డెంతో సంతోషించెను. రాజు తనవేషమును మార్చి క్రొత్తవేషము వేసికొనుటకొఱకే యావలికిఁ బోవలసినవాఁ డయినందున, వెంటనే కాషాయవస్త్రధారణముచేసి నెత్తినిండ ముసుఁగు వేసికొని సన్యాసివేషముతో మరల వచ్చి యుగంధర ధర్మకవచుల యెదుట నిలువఁబడెను. వృద్ధుఁడయినయాయుగంధరుఁడు తనయుత్తమ స్వభావమునుబట్టి ధర్మకవచునిమీఁద నిష్కారణముగా మిథ్యాదోషారోపణము చేసినారని నమ్మి యాకపటసన్యాసినిజూచి "ఓయతీంద్రా! నీవీస్త్రీలను ధర్మకవచునిమీఁద మిథ్యాపవాదము వేయుఁడని బోధించి పంపినావా?" అని యడిగెను. ఆమాయసన్యాసి తనకంఠమును మార్చి మాఱుగొంతుకతో "రాజెక్కడనున్నాఁడు?" నేనుచెప్పెడిది వినవలసిన వాఁడు జనకమహారాజు" అని యుత్తరముచెప్పెను. "ఆరాజిప్పుడు మాలోనేయున్నాఁడు. నీవు చెప్పఁబోవుదానిని మేమే యాతనికి బదులుగా వినియెదము. చెప్పెడిదేమో న్యాయముగా జెప్పు" అని యుగంధరుఁ డడిగెను. ఆయతి యప్పుడు దయామతియొక్క వ్యవహారమును తీర్ప వలసిన భారము నామె యెవ్వరిమీఁద నింద మోపెనో వారి మీఁదనే పెట్టినందునకయి నిర్భయముగా రాజును దూషించి, తాను మిథిలానగరము నందె ప్రచ్ఛన్నుఁడుగా నుండి యనేకదౌర్జన్యములను కన్నులారఁ జూచుచు సహించి యూరకున్నందునకయి రాజు ననేకవిధముల యథేచ్ఛముగా నిందింపఁజొచ్చెను. యుగంధరుఁ డాదూషణోక్తులకు సహింపలేక ప్రభుభక్తికొంచెమయినను లేక రాజనిందచేసినందునకయి యామాయయతిమీఁద కోపపడి, రాజద్రోహము చేసిన యపరాధముక్రింద నతనిని దండించుటకయి

చెరసాలకుఁ గొనిపోవునట్లు రాజభటుల కాజ్ఞాపించెను. అప్పు డక్కడ నున్నవారందఱు నద్భుతపడునట్లుగా ముసుగుఁదీసివేసి యాకపటయతి తనముఖము చూపి, ధర్మకవచుఁడు తత్తఱపడి భయభ్రాంతుఁ డయి నిశ్చేష్టుఁడయి నిలువఁబడఁగా, ప్రత్యక్షముగా జనకమహారాజయ్యెను.

అప్పుడు రాజు మొట్టమొదట దయామతిని పేరుపెట్టి పిలిచి "ఓసాధ్వీమణీ! నీవెనుకటి సన్యాసిగనే యిప్పుడు రాజయినాఁడు. అయినను నేనిప్పుడు రాజచిహ్నములను దాల్చినమాత్రమున నాహృదయమును మార్చుకోలేదు. తొంటివలెనే నేనిప్పుడును నీసేవకు సంసిద్ధుఁడనయి యున్నాను" అని పలికెను. "ఓమహారాజా! ఏలినవారియొక్క ఘనత నెఱుఁగక శ్రమపెట్టి దేవరవారిచే పనిచేయించుకొన్నయీసేవకురాలియపరాధమును క్షమించవలెను" అని దయామతి మాఱుపలికెను. అంతట రాజామెమంచితనమును మఱికొంత శోధింపవలెనని యెంచి మదనదాసుఁడు బ్రతికియున్నవార్తనుజెప్పక దాచి "నీయన్నగారి ప్రాణరక్షణముచేయనందుకు నీకు నేనేక్షమార్పణము చేయవలసియున్నది" అని చెప్పెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషముతో నుండి రాజే తనదుష్టచేష్టలను కనిపెట్టినాఁడని తెలిసికొని, "ఓమహారాజా! ఈశ్వరునివలె దేవరవారే సాక్షులయియుండి నాయకృత్యములనుప్రత్యక్షముగా చిత్తగించిరనియెఱిఁగినప్పుడుకూడనాదోషమునునేనొప్పుకొనిపక్షముననాపాపముశతగుణితమగును. కాఁబట్టి దయామయా!నాయవమానమును పొడిగింప వేఱుగ విమర్శపెట్టక నాయొప్పుదల మీఁదనే నన్నుదండింపుఁడు. దేవరవారిని నే నిప్పుడు జేసెడుప్రార్థన యంతయు శీఘ్రముగా మరణదండనమును విధించి యనుగ్రహింప వలయుననుట యొక్కటిదక్క వేఱేదియులేదు." అని మ్రొక్కెను. "ధర్మకవచా! నీయపరాధములుప్రత్యక్షదృష్టములు. కాఁబట్టి యింతకుముందుమదన

దాసుఁడు తలయొగ్గినవధ్యశిలమీఁదనే నీ శిరస్సును ఖండించుటకు మే మిప్పు డుత్తరువుచేయుచున్నాము. నీవును వెంటనే యాతని గలిసికొను టకయి ప్రయాణము కట్టియుండుము.' అనిపలికి రాజు పద్మావతివంకఁ దిరిగి "ఓపతివ్రతామణీ! నీవిఁక వైధవ్యమునుబొందకతీఱదు. మేమిప్పు డీతని సొత్తంతయు నీపాలు చేయుచున్నాము గాన దానితో నీవు మఱి యొక మంచిభర్తను పునఃపరిణయముకమ్ము." అని చెప్పెను. "ఓమహా ప్రభూ! యోగ్యతముఁడైనను నాకు వేఱొకభర్తయక్కఱలేదు. ఓకరు ణానిధీ! ఈదీనురాలిని కరుణించి పతిభిక్షపెట్టి రక్షింపుము." అని రాజు పాదములమీఁదబడి సుశీలయైన యాపద్మావతి మదనదాసుని ప్రాణరక్ష ణార్థమయి దయామతి వేఁడుకొన్నట్లుగానే కృతఘ్నుఁడయిన తనభర్త యొక్క ప్రాణదానము నిమిత్తము వేఁడుకొని దయామతివంక మరలి "ఓదయామతీ! నీమధురవాక్యలను గొంతసేపు నాకెరువిచ్చి నీవు నా పక్షముపూని నాకు మాఱుగా రాజుపాదముల మీఁదవ్రాలి ప్రార్థించి యాతని రాతిమనస్సును కరఁగింపుము. నీయుపకారము నాకిప్పుడుచేసి పుణ్యము కట్టుకొంటివా నేను కృతజ్ఞురాలనయి యావజ్జీవమును నీసేవ చేయుచు నీఋణముతీర్చుకొనెదను." అని ప్రార్థించెను. ఓపద్మావతీ! తెలివిమాలినదానవయియూరక యాచిన్నదానినిపీడించెదవేమి?దయా మతి యిప్పుడునీపక్షమున నిలిచి తన భాతృఘాతకునిప్రాణమునిలుపు మని ప్రార్థించిన పక్షమున చచ్చిపోయిన యన్నగారియొక్క యాత్మ భూతమయివచ్చి యీమెను పట్టుకొని బాధింపదా?" అని రాజనెను. "ఓదయామతీ! ఇఁక జాగుచేయక శీఘ్రముగా రాజుగారి పాదముల మీఁదఁబడుము; చేతులెత్తి మ్రొక్కిప్రార్థింపుము. మౌనమువహించి యూరకున్నావేమి? నామనవి వినుము. లోకములోను త్తమోత్తముల వద్ద సహితము లోపములుండక మానవు. ఆప్రకారముగానే నాభర్త

యొద్దను కొన్నితప్పులున్నవి. అయినను మొట్టమొదట తప్పిదములు చేసినవారేపిమ్మటపశ్చాత్తప్తులయి మఱింత యోగ్యులగుదురని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఓదయామతీ! ఇంకను చెల్లెలిమీఁదనీకుదయపుట్టలేదా?'' అని పద్మావతి దీనముగా నడిగెను. ''మదనదాసునియొక్క ప్రాణమును గొన్నందునకే నీభర్తయిప్పుడు తనప్రాణము లిచ్చుచున్నాఁడు.'' అని రాజుపలికెను. ఇట్లు పలుకుచుండఁగానే సుగుణరాసియైన దయామతి ముందుకువచ్చి రాజద్భుతప్రమోదవివశుఁడగునట్లుగా నడుగులమీఁద వ్రాలి, తన సహజదయాదాక్షిణ్యబుద్ధి వ్యక్తమగునట్లుగా ''ఓమహాప్రభూ! ఏలినవారనుగ్రహించి నాసోదరుఁడు మృతినొందనట్లు భావించి యీయపరాధియెడఁ గటాక్షింపుఁడు. నాముఖసందర్శనము చేయువఱకును ధర్మకవచుఁడుపరిశుద్ధహృదయముతోనే స్వకృత్యమునునిర్వహించెనని నేనిప్పుడు దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఈతనిమృతికినేనే కారణభూత నగుటచేత నాయందనుగ్రహించి యాతనిని రక్షింపుఁడు. తానెందు నిమిత్తమయి మరణదండనమును బొందెనో యానేరమును నిజముగాఁ జేసినవాఁడగుటచేత నాసోదరుని విషయములో న్యాయవిరుద్ధమేదియు జరగలేదు'' అని విన్నవించెను.

తనశత్రువుయొక్క ప్రాణము రక్షింపవలసినదని వేఁడుచున్న యాయుత్తమాంగనయొక్క యోగ్యతకు ప్రతిఫలము రాజప్పుడు చెఱసాలలో ప్రాణసంశయ స్థితిలోఁబడియున్న మదనదాసుని రప్పించి చచ్చినాడనుకొనుచున్నయాసోదరునిఁ బ్రాణముతోనేయామెకర్పించి, ''ఓదయామతీ!నీచేయినాచేతికిమ్ము. నీనిమిత్తమయియీమదనదాసుని క్షమించినాను. ఇష్టమున్నయెడల నీవు నాయర్ధాంగివి కావచ్చును. అప్పుడు నీసోదరుడును నాకాప్తబంధుఁడగును.'' అని సెలవిచ్చెను. ఇంతలోపల ధర్మకవచుఁడు తనకుప్రాణభయములేదని ధైర్యము తెచ్చుకొని

కొంత తేటమొగముతో ఆశగల చూపులతో నిలువఁబడఁగా, రాజాతని వంకఁజూచి "ఓధర్మకవచా! నీవిఁక నీభార్యను ప్రేమతో నేలుకొమ్ము" ఆమె యోగ్యతవలననే నీకిప్పుడు ప్రాణరక్షణము కలిగినది కాఁబట్టి యిఁకనైన నీవామె గుణోత్కర్షము నెఱిఁగి యుచితాదరముతోఁ బ్రవర్తింపుము," అని బుద్ధిచెప్పి పద్మావతిని 'ఓసాధ్వీ!నీవు నీభర్తతోఁ గూడి చిరకాలము సౌఖ్యమనుభవింపుము.' అనియాశీర్వదించెను. ధర్మకవచుఁడు తనగతవర్తనమునకు సిగ్గుపడి, అల్పకాలమధికారము వచ్చినప్పుడుదయనుమఱచికఠినచిత్తతనువహించినందున కనుతాపపడి, దయాగుణముతో సమానమైన యుత్తమగుణము మఱేదియు లేదని తెలిసికొని, భార్యను కృతజ్ఞతతో స్వీకరించెను.

అప్పుడు రాజు మనోరంజనిని విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసికొవలసినదని మదనదాసుని కాజ్ఞాపించి, దయామతియొక్క యుత్తమగుణములును యోగ్యవర్తనమును తనహృదయము నాకర్షించినందున నామెను పాణిగ్రహణము చేసికొనవలె ననియున్న తనయభిమతమును మరలఁ దెలిపెను. ఆమె గురూపదేశమునుబొందియింకను మఠములో యోగినిగాఁ జేరక వివాహమాడుటకు యోగ్యమయిన స్వతంత్రస్థితిలోనే యున్నందున, యతివేషముతో సకలసద్గుణసంపన్నుఁడయిన యారాజు తనకుఁ జేసిన మహోపకారములవలనఁ గలిగిన కృతజ్ఞతాబుద్ధి తన్ను తనపూర్వపుపూనికనుండి మరలింపఁగా యోగిని కావలె నన్నయుద్యమమును మానుకొని రాజు తన కనుగ్రహింపఁదలఁచుకొన్న గౌరవమును సంతోషపూర్వకముగా నంగీకరించి యాతని సహధర్మచారిణియగుట కొప్పుకొనెను. దయామతి యిట్లు మిథిలానగరమునకు రాణియయినది మొదలుకొని యా సద్వర్తనమునుబట్టియు దృష్టాంతమునుబట్టియు మిథిలానగరములోని

కన్యలందఱును యోగ్యవర్తనమును నేర్చుకొని యామె మార్గము నవలంబించి మరల నొక్కరును మనోరంజని మదనదాసునిఁ దీసికొని యిల్లు విడిచినట్లు ప్రియునితో పితృగృహమును విడిచి వెడలక జననీజనకులకును బంధువర్గమునకును సంతోషమును గలిగించుచుండిరి. దయాగుణగణనీయుఁ డయిన యారాజును సకల సద్గుణమణిఖని యగు దయామతి తనకు ప్రాణాధికయై ధర్మపత్నిగా లోకములోని యెల్ల భర్తలలోను ధన్యతముఁడయి చిరకాలము సుఖ మనుభవించుచు రాజ్యము చేసెను.

ఔర్సు ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.